

Sygn. akt IV CNPP 1/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 czerwca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Beata Janiszewska (przewodniczący)

SSN Marcin Krajewski (sprawozdawca)

SSN Ewa Stefańska

w sprawie ze skargi powódki
o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku
Sądu Okręgowego w E.
z dnia 5 marca 2019 r., sygn. akt I Ca (...),
w sprawie z powództwa A. W.
przeciwko P. Spółce Akcyjnej
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 10 czerwca 2021 r.,

oddala skargę.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 24 września 2018 r. Sąd Rejonowy w O. częściowo oddalił powództwo A.W. przeciwko P. S.A. w W. o odszkodowanie należne z tytułu uszkodzenia pojazdu należącego do powódki.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że 26 maja 2017 r. doszło do kolizji drogowej, w wyniku której uszkodzony został samochód powódki. Sprawca kolizji był przez pozwanego ubezpieczyciela ubezpieczony od odpowiedzialności cywilnej. Koszt naprawy pojazdu, biorąc pod uwagę bezsporny zakres uszkodzeń oraz wymagania technologiczne producenta, został ustalony na 45.328,29 zł. Wartość samochodu przed zdarzeniem wynosiła 55.600 zł, natomiast wartość pojazdu uszkodzonego - 30.100 zł. Biegły sporządzający opinię w sprawie nie przeprowadził oględzin uszkodzonego samochodu, gdyż pojazd został sprzedany. Po zgłoszeniu szkody, a przed wytoczeniem powództwa, pozwany przyznał powódce odszkodowanie za naprawę pojazdu w łącznej kwocie 23.844,95 zł, a także odszkodowanie z tytułu poniesionych kosztów najmu pojazdu zastępczego.

Sąd Rejonowy uznał powództwo za uzasadnione jedynie co do uzupełnienia odszkodowania pokrywającego poniesione koszty najmu pojazdu zastępczego. Oddalając powództwo w odniesieniu do żądania zapłaty nieponiesionych kosztów przywrócenia samochodu do stanu sprzed wypadku (tj. co do kwoty 21.483,34 zł), Sąd pierwszej instancji przyjął, że wobec zbycia samochodu przez powódkę, nie ma już możliwości jego naprawienia. W tej sytuacji powódka powinna określić szkodę jako różnicę między ceną uzyskaną ze sprzedaży a ceną, którą mogłaby uzyskać, gdyby przedmiotem sprzedaży był pojazd nieuszkodzony. W innym przypadku odszkodowanie mogłoby stać się źródłem wzbogacenia powódki.

Apelacja powódki, zaskarżająca wyrok Sądu Rejonowego w części oddalającej powództwo, została oddalona wyrokiem Sądu Okręgowego w E. z 5 marca 2019 r. Sąd ten podzielił ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, jak również wyciągnięte na ich tle wnioski. W szczególności podzielony został pogląd, zgodnie z którym nie jest możliwe podtrzymywanie roszczenia o odszkodowanie równe kosztom hipotetycznej naprawy pojazdu, jeżeli pojazd został już sprzedany. W takiej sytuacji powódka nie może już ponieść kosztów naprawy, gdyż nie jest już możliwe przywrócenie stanu poprzedniego rozumiane

jako naprawa rzeczy. Sąd Okręgowy generalnie zaaprobował możliwość żądania odszkodowania wyliczonego jako hipotetyczne koszty naprawy pojazdu, jednak w przypadku jego sprzedaży w stanie uszkodzonym uszczerbek poszkodowanego sprowadza się do różnicy między ceną uzyskaną ze sprzedaży a ceną należną za taki sam samochód w stanie nieuszkodzonym.

Powódka wniosła skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem wyroku Sądu Okręgowego, zarzucając mu naruszenie art. 361 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 363 § 1 k.c. w zw. z art. 822 § 1 k.c. przez uznanie, że sprzedaż pojazdu bez dokonania naprawy powoduje utratę prawa żądania naprawienia szkody rozumianej jako koszt przywrócenia pojazdu do stanu sprzed wypadku, wskutek niemożliwości jego naprawy, podczas gdy prawidłowe jest stanowisko, że w takim przypadku nadal można domagać się odszkodowania w postaci kosztów niezbędnych do dokonania naprawy, a odszkodowanie powinno zostać ustalone w kwocie odpowiadającej wartości takich hipotetycznych kosztów.

W zajętych w sprawie stanowisku Prokurator Generalny wyraził m.in. pogląd, zgodnie z którym skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia powinna zostać uwzględniona.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga okazała się nieuzasadniona.

Zgodnie z jednolitym orzecnictwem Sądu Najwyższego niezgodność z prawem w rozumieniu art. 424¹ k.p.c. nie może być utożsamiana z każdą obiektywną bezprawnością, a obejmuje wyłącznie sytuacje, gdy orzeczenie jest niewątpliwie sprzeczne z zasadniczymi i niepodlegającymi różnej wykładni przepisami prawa, z ogólnie przyjętymi standardami rozstrzygnięć albo zostało wydane w wyniku rażąco błędnej wykładni lub oczywiście niewłaściwego zastosowania prawa. Jeżeli sąd nie wykracza rażąco poza granice przyznanej mu swobody orzeczniczej, to działa w ramach porządku prawnego, nawet gdy dokonuje wykładni prawa w sposób odmienny od wykładni przyjmowanej w większości przypadków. Stanowisko sądu przychylające się do jednej z rozbieżnych koncepcji prezentowanych w orzecnictwie lub literaturze, jak również wybór jednej z możliwych interpretacji przepisów prawa, choćby okazała

się ona nieprawidłowa, nie może być uznane za kwalifikowany błąd, a tym samym nie oznacza niezgodności z prawem w rozumieniu art. 424¹ k.p.c. (zob. np. wyroki SN: z 31 marca 2006 r., IV CNP 25/05, OSNC 2007, nr 1, poz. 17; z 17 maja 2006 r., I CNP 14/06; z 7 lipca 2006 r., I CNP 33/06, OSNC 2007, nr 2, poz. 35; z 24 lipca 2006 r., I BP 1/06, OSNP 2007, nr 15-16, poz. 216; 4 stycznia 2007 r., V CNP 132/06, OSNC 2007, nr 11, poz. 174; z 6 marca 2008 r., I CNP 116/07; z 14 listopada 2014 r., I CNP 10/14; z 12 października 2018 r., V CNP 30/17; post. SN z 3 czerwca 2009 r., IV CNP 116/08).

W niniejszej sprawie nie można uznać, aby Sąd Okręgowy dopuścił się naruszenia w powyższym znaczeniu.

Zasadnicza kwestia pozostająca do rozstrzygnięcia powiązana jest z tzw. metodą kosztorysową naprawienia szkody, która polega na zapłacie świadczenia pieniężnego wyliczonego w wysokości hipotetycznych kosztów naprawy rzeczy (a w praktyce najczęściej - uszkodzonego pojazdu), jeszcze zanim naprawa taka nastąpi. Możliwość dochodzenia roszczenia opartego na takim sposobie wyliczenia odszkodowania była akceptowana przez Sąd Najwyższy jeszcze na tle Kodeksu zobowiązań (zob. wyr. SN z 30 grudnia 1960 r., 1 CR 58/60, OSNC 1962, nr 3, poz. 91) i nie kwestionowano jej także po wejściu w życie Kodeksu cywilnego (zob. wyr. SN z 1 września 1970 r., II CR 371/70, OSNC 1971, nr 5, poz. 9, w którym roszczenie o zapłatę kosztów hipotetycznej naprawy zostało potraktowane tak, jakby było roszczeniem o przywrócenie stanu poprzedniego - wyremontowanie pojazdu).

We wcześniejszym orzecznictwie nie zajmowano się na ogół formalną podstawą żądania zapłaty hipotetycznych kosztów przywrócenia stanu poprzedniego. Aktualnie natomiast dominuje stanowisko, zgodnie z którym stanowi ono specyficzny instrument znajdujący zastosowanie w relacjach z zobowiązanym do naprawienia szkody ubezpieczycielem, w stosunku do którego (ze względu na art. 822 § 1 k.c. ograniczający roszczenie odszkodowawcze wyłącznie do żądania zapłaty) roszczenie o przywrócenie stanu poprzedniego przyjmuje postać roszczenia o zapłatę z góry kosztów naprawy (zob. SN m.in. w uzasadnieniu uchw. (7) z 17 listopada 2011 r., III CZP 5/11, OSNC 2012, nr 3,

poz. 28, a także w uzasadnieniu uchw. z 22 listopada 2013 r., III CZP 76/13, OSNC 2014, nr 9, poz. 85).

Uznanie roszczenia o zapłatę z góry kosztów naprawy rzeczy za szczególną postać roszczenia o przywrócenie stanu poprzedniego nakazuje stosować do odszkodowania wyliczonego metodą kosztorysową zasady wynikające z art. 363 § 1 k.c., zgodnie z którym odszkodowania w tej postaci nie można żądać, gdyby przywrócenie stanu poprzedniego było niemożliwe albo pociągało za sobą nadmierne trudności lub koszty. W pełni konsekwentne w tej mierze jest orzecznictwo odnoszące się do nadmiernych kosztów restytucji - w odniesieniu do szkody polegającej na uszkodzeniu pojazdu w orzecznictwie niemal jednolicie przyjęto, że nie jest nadmierny koszt naprawy uszkodzonego pojazdu, jeżeli nie przewyższa on wartości pojazdu sprzed wypadku (tak m.in. SN w post. (7) z 12 stycznia 2006 r., III CZP 76/05; oraz w wyrokach z 20 lutego 1981 r., I CR 17/81, OSNCP 1981, nr 10, poz. 199; z 13 grudnia 1988 r., I CR 280/88; z 20 lutego 2002 r., V CKN 903/00, OSNC 2003, nr 1, poz. 15; z 11 czerwca 2003 r., V CKN 308/01)

W pewien sposób niekonsekwentnie do tej linii orzeczniczej przyjmuje się natomiast często, że całkowita niemożliwość restytucji naturalnej nie wyklucza żądania naprawienia szkody metodą kosztorysową, jeżeli niemożliwość taka ma charakter wtórny. Oznacza to sytuację, w której restytucja była możliwa bezpośrednio po zajściu wypadku, jednak stała się niemożliwa wskutek późniejszych zdarzeń - przede wszystkim zbycia uszkodzonej rzeczy (pojazdu) w stanie uszkodzonym, a także samodzielnej naprawy dokonanej przez poszkodowanego.

Stanowisko, zgodnie z którym poszkodowany może żądać naprawienia szkody wyliczonej jako hipotetyczne koszty naprawienia uszkodzonej rzeczy, mimo że rzecz ta została zbyta i nie zostanie naprawiona przez poszkodowanego, jest zdecydowanie dominujące w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. wyroki z 8 marca 2018 r., II CNP 32/17; z 12 kwietnia 2018 r., II CNP 41/17; z 3 kwietnia 2019 r., II CSK 100/18; oraz postanowienia z 7 grudnia 2018 r., III CZP 73/18; z 11 kwietnia 2019 r., III CZP 102/18; z 16 maja 2019 r., III CZP 86/18). Z tą linią

orzeczniczą koresponduje pogląd Sądu Najwyższego, zgodnie z którym żądaniu odszkodowania wyliczonego jako koszty naprawy hipotetycznej nie sprzeciwia się dokonanie faktycznej naprawy rzeczy (wyr. z 12 kwietnia 2018 r., II CNP 43/17; postanowienia z 7 grudnia 2018 r., III CZP 51/18, OSNC 2019, nr 9, poz. 94, III CZP 72/18, III CZP 64/18, III CZP 74/18; z 20 lutego 2019 r., III CZP 91/18).

W argumentacji przemawiającej na rzecz przedstawionych stanowisk wskazuje się z reguły, że powstanie roszczenia z tytułu kosztów przywrócenia uszkodzonego pojazdu do stanu poprzedniego, a także zakres odszkodowania, nie zależą od tego, czy poszkodowany dokonał restytucji i czy w ogóle ma taki zamiar. Naprawa dokonana przed uzyskaniem świadczenia od ubezpieczyciela, jej koszt i zakres nie mają zasadniczego wpływu na ustalenie wysokości odszkodowania. Udowodnienie kosztów faktycznie poniesionych jest przy tym bardzo często utrudnione. Dopuszczenie przyznawania odszkodowania z tytułu kosztów naprawy przed jej dokonaniem bez potrzeby rozliczenia się z nich po naprawie pojazdu sprawia, że krzywdzące dla poszkodowanego byłoby stosowanie innych kryteriów rozliczeń tylko dlatego, że usunął on uszkodzenia przed uzyskaniem odszkodowania. Dla powstania roszczenia o naprawienie szkody w postaci kosztów naprawy pojazdu nie mają znaczenia późniejsze zdarzenia w postaci sprzedaży uszkodzonego lub już naprawionego pojazdu. Zbycie pojazdu jest uprawnieniem właściciela i nie może ograniczać wysokości należnego odszkodowania. Do poszkodowanego należy decyzja, czy w ogóle przystąpi do naprawy, czy dokona naprawy tylko prowizorycznej, czy też wydatkuje otrzymane odszkodowanie na zupełnie inne cele. Hipotetyczne koszty naprawy są wyznacznikiem wysokości należnego odszkodowania, skoro niezależnie od naprawy pojazdu powinno ono odpowiadać kosztom przywrócenia pojazdowi jego wartości sprzed wypadku.

Stanowisko wyrażone w przedstawionych orzeczeniach nie jest jednak pozbawione kontrowersji, a za poglądem reprezentowanym przez Sąd Okręgowy w E. w zaskarżonym wyroku również przemawiają silnie uzasadnione racje, które mogą nawet zostać uznane za przeważające.

Przede wszystkim rozumowanie przedstawione w orzeczeniach Sądu Najwyższego zgodnych z dominującą linią zawiera elementy, które mogą wydawać się niekonsekwentne. Dotyczy to wyraźnie podkreślanego stanowiska, że żądanie odszkodowania wyliczonego metodą kosztorysową jest wykluczone, jeżeli przywrócenie stanu poprzedniego (naprawa pojazdu) nie jest możliwe. Nie sposób niemożliwości tej powiązać wyłącznie z niemożliwością pierwotną, istniejącą w chwili powstania uszkodzeń pojazdu. Na tle art. 363 § 1 k.c. nie budzi wątpliwości, że roszczenie o dokonanie restytucji naturalnej jest wyłączone także w razie następczej niemożliwości przywrócenia stanu poprzedniego, gdyż w przeciwnym wypadku byłoby to roszczenie o świadczenie niemożliwe.

Nieuwzględnienie następczej niemożliwości przywrócenia stanu poprzedniego pozostawałoby w sprzeczności z innym założeniem, wyraźnie afirmowanym przez Sąd Najwyższy we wskazanych orzeczeniach, zgodnie z którym szkoda ma charakter dynamiczny. Właśnie ta cecha szkody sprawia, że mimo przyjęcia dopuszczalności naprawienia szkody metodą kosztorysową, gdy przywrócenie stanu poprzedniego jest jeszcze możliwe, dopuszczalność tę należałoby wykluczyć w sytuacji, gdy możliwość taka odpada. Poszkodowany nie może oczekiwać, że rozmiar szkody i wysokość należnego mu odszkodowania pozostaną zawsze na niezmienionym poziomie. Przyznając odszkodowanie, zgodnie z art. 316 § 1 k.p.c. sąd jest zawsze zobowiązany do uwzględnienia stanu rzeczy istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy.

Można również zauważyć, że z wypłatą odszkodowania wyliczonego na podstawie metody kosztorysowej wiąże się zawsze ryzyko wzbogacenia poszkodowanego, gdyż nie musi on przeznaczyć otrzymanych środków na rzeczywistą naprawę rzeczy. Jeżeli jednak naprawa nie jest już możliwa, ryzyko to przeradza się w istotę w pewność, gdyż jasne pozostaje wówczas, że odszkodowanie wyliczone na podstawie metody kosztorysowej nie zostanie przeznaczone na pokrycie kosztów restytucji naturalnej, a jego wypłata doprowadzi do niesłusznego wzbogacenia poszkodowanego, jeżeli - co w praktyce jest regułą - przekroczy wysokość odszkodowania wyliczonego metodą różnicy. Podkreślić należy przy tym (co trafnie zauważyły orzekające w niniejszej sprawie sądy powszechne), że rzeczywiście poniesiona szkoda jest wówczas stosunkowo

łatwa do oszacowania. Jeżeli poszkodowany sprzedał pojazd w stanie uszkodzonym, będzie ona równa różnicy między ceną faktycznie uzyskaną, a ceną, którą poszkodowany byłby w stanie uzyskać, gdyby sprzedał pojazd w stanie nieuszkodzonym.

Jak wyżej wskazano, roszczenie o zapłatę z góry hipotetycznych kosztów naprawy rzeczy nie ma oczywistej podstawy w polskim systemie prawnym. W przypadku szkody na osobie w postaci uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia w art. 444 § 1 zd. 2 k.c. wyraźnie przewidziano natomiast roszczenie o wyłożenie z góry sumy potrzebnej na koszty leczenia lub koszty przygotowania do innego zawodu. Na tle tego przepisu zupełnie niemożliwe jest przyjęcie, że raz powstałe roszczenie o zapłatę z góry sumy potrzebnej na pokrycie kosztów leczenia lub przygotowanie do innego zawodu ulega petryfikacji i już zawsze będzie wyznaczać wysokość należnego odszkodowania, niezależnie od tego, czy leczenie lub przygotowanie do zawodu jest nadal możliwe. W szczególności niemożliwe byłoby przyjęcie, że poszkodowany jest nadal uprawniony do domagania się kosztów hipotetycznego leczenia, gdy w rzeczywistości został już wyleczony i w związku z tym może ewentualnie żądać zwrotu kosztów faktycznie poniesionych. Tym bardziej niemożliwe byłoby domaganie się zapłaty nieponiesionych kosztów hipotetycznego leczenia, jeżeli poszkodowany zmarł. Jak można zauważyć, roszczenia takie są odpowiednikami roszczenia o naprawienie szkody metodą kosztorysową w sytuacji, kiedy jasne jest, że naprawa pojazdu nie może już nastąpić. Zaakceptowanie dominującej linii orzecniczej Sądu Najwyższego oznacza, że podmiot dochodzący naprawienia szkody na mieniu dysponuje szerszym zakresem uprawnień niż podmiot dochodzący naprawienia szkody na osobie. Ten ostatni wniosek jest sprzeczny z założeniami aksjologicznymi ustawodawcy, z których wynika, że podmioty doznające szkód na osobie powinny być chronione w pełniejszym zakresie niż doznający szkody na mieniu.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego możliwy do zauważenia jest także pogląd przeciwny do dominującego stanowiska, a zgodny ze stanowiskiem wyrażonym w zaskarżonym orzeczeniu. Pogląd został wyraźnie przedstawiony w postanowieniu z 17 lipca 2020 r. (V CNP 43/19; zob. też zdanie odrębne SSN Beaty Janiszewskiej do wyroku SN z 3 lipca 2019 r., II CSK 308/18).

W wyroku z 12 stycznia 2006 r. (II CK 327/05) Sąd Najwyższy uznał natomiast, że: „[j]eżeli odszkodowanie jest przyznawane w sytuacji, gdy nie jest wyjaśnione, w jaki sposób nastąpi usunięcie skutków zdarzenia, które szkodę wywołało, to zakład ubezpieczeń nie ma podstaw, aby wartość koniecznych robót liczyć bez podatku VAT. W sytuacji jednak, gdy nie ulega wątpliwości, że ubezpieczony wykonał określone roboty sam, a więc nie ma podstaw, aby do wartości tych robót doliczać podatek VAT, to przyznanie odszkodowania w wysokości obejmującej ten podatek, naruszałoby przepis art. 805 § 2 pkt 1 k.c. i prowadziło do bezpodstawnego wzbogacenia ubezpieczonego”. Orzeczenie to dotyczyło wprawdzie bezpośrednio jedynie możliwości uwzględnienia podatku VAT w ramach szkody podlegającej naprawieniu, jednak sposób rozumowania Sądu można odnieść także do innych elementów odszkodowania wyliczonego metodą kosztorysową. Skoro jest jasne, że określone koszty nie zostaną poniesione, niecelowe jest uwzględnianie ich w ramach odszkodowania.

Na marginesie można zauważyć, że stanowisko zbieżne z poglądem wyrażonym przez Sąd Okręgowy w E. w zaskarżonym orzeczeniu jest reprezentowane (choć spotyka się również z poglądem przeciwnym) także na tle niemieckiego systemu prawnego. W szczególności w wyroku z 2 października 1981 r. (V ZR 147/80, BGHZ 81, s. 385, 391 i n.) niemiecki sąd najwyższy (*Bundesgerichtshof*) przyjął, że odszkodowanie wyliczone w wysokości hipotetycznych kosztów naprawy domu nie przysługuje, jeżeli poszkodowany sprzedał nieruchomości przed otrzymaniem stosownej kwoty. Jest to o tyle istotne, że w § 249 ust. 2 zd. 1 niemieckiego kodeksu cywilnego przewidziano wyraźną podstawę normatywną dla żądania naprawienia szkody metodą kosztorysową i regulacja ta może być uznawana za inspirację dla dominującego w polskim orzecznictwie poglądu co do możliwości żądania naprawienia szkody w ten sposób.

Z powyższych względów uznać należało, że zaskarżone orzeczenie opierało się na stanowisku, którego nie sposób uznać za oczywiście bezzasadne, a zatem brak było podstaw do stwierdzenia, że zaskarżony wyrok jest niezgodny z prawem w rozumieniu art. 424¹ § 1 k.p.c. W konsekwencji doprowadziło to do oddalenia skargi na podstawie art. 424¹¹ § 1 k.p.c.

ke